

Spasavanje na moru kao element civilne zaštite u sistemu općenarodne obrane

Od više vrsta i načina spasavanja na moru ovdje ćemo razmotriti samo spašavanje ljudskih života sa obale, uz obalni pojas, i to sa stanovišta da se time pridonese funkcioniranju organizacije spašavanja ljudskih života na moru kao elementa civilne zaštite u sistemu općenarodne obrane. Pri tome se polazi i od toga da se spašavanje ljudskih života na moru efikasno i na suvremen način može riješiti i da se uz odgovarajuće napore može prevazići sadašnje stanje, s kojim u oblasti te aktivnosti, kao razvijena pomorska zemlja, ne možemo biti zadovoljni.¹

Naime, Zakon o spasavanju na moru i unutrašnjim plovnim putovima razmatra samo obaveze brodova i njihovih posada u odnosu na spašavanje, a ne i dužnosti i obaveze u tom pogledu osoba i radnih organizacija na obali. Jedino osnovni zakon o službi sigurnosti plovidbe² predviđa da Ustanova za održavanje pomorskih plovnih putova vrši sve poslove radio-službe, koja služi sigurnosti plovidbe i zaštiti ljudskih života na moru. Međutim, Međunarodna konvencija za zaštitu ljudskih života na moru (1960)³ obavezuje našu vladu da poduzme sve mjere u cilju spašavanja i zaštite ljudskih života od pogibelji na moru na cijeloj obali SFRJ.

Na našoj obali, kao što je poznato, ne postoje posebne organizacije (ni državne, ni društvene, ni dobrovoljne), koje bi izvršavale ove zadatke na primorskom obalnom pojasu. Za sada takvu pomoć pružaju lučke kapetanije, organi službe javne sigurnosti, JRM («Brodospas» obavlja spašavanje ljudskih života na moru vezano za pružanje pomoći brodu u nevolji — udesu). Pored toga, često se

pojavljuju problemi nadoknade troškova kad se izvrši akcija spašavanja na moru, a sredstva za te svrhe su oskudna.⁴

Spašavanje ljudskih života sa obale, ugroženih u obalnom pojasu, predstavlja pomoračko-tehničku radnju kojom treba u najkraćem vremenu olakšati težak položaj ugroženih i pružiti efikasnu prvu pomoć u svakom pogledu.

Organizirana služba spašavanja treba da raspolaže: sredstvima, ljudstvom i stanicama.

SREDSTVA ZA SPASAVANJE

Kao najprikladnija sredstva mogu se smatrati čamci, manji brodovi ili plovna sredstva dobrih pomoračkih svojstava, veće brzine, snabdjeveni sredstvima i opremom za pružanje prve pomoći (čamcima, kolutima i pojasevima za spašavanje, splavima za spašavanje, priborom za pružanje prve pomoći, radio-stanicom i sl.). U modernoj službi spašavanja ljudskih života na moru sve vidnije mjesto zauzimaju lebdjelice (s obzirom na veliku brzinu), a naročito helikopter.

Helikopter privlači pažnju i pokazuje se efikasnim za spašavanje ljudskih života na moru iz više razloga. On, nakon poziva, može brzo da poleti i za 8—12 puta brže od čamca ili broda do mjesta udesa. On može lebdjeti iznad mjesta udesa, spasavanje može vršiti bez obzira na stanje mora (uspješno intervenira i po vjetru brzine do

80 km/sat). Helikopter (zavisno od veličine) može da prihvati 2—14 brodolomaca i da ih veoma brzo prebaci na obalu do stanice prve pomoći. Najpodesniji za spašavanje su mali i srednji helikopteri. Oni raspoložu: kutijom sa sredstvima za prvu pomoć, malim gumenim čamcem, pojasevima, električnim motovilom za dizanje i čeličnim kablom sa štopom, mrežom ili košarom na kraju. Ovom električnom dizalicom, kojom rukuje pilot helikoptera, moguće je odjednom podići u helikopter dva brodolomca i da se helikopter ne spušta niže od oko 18 metara do površine mora, nad kojoj lebdi iznad brodolomaca. Izvjesna ograničenja helikoptera, kao relativno mali dolet i mali transportni kapacitet, ne mogu umanjiti u znatnoj mjeri njegovu efikasnost, naročito u relativno plitkoj (uskoj) i veoma razudenoj obali kao što je naša. Prema tome, helikopter danas zauzima, svakako jedno od prvih mjesta među sredstvima za brzo spašavanje života i na moru.

Za naše uvjete (obalne vode) upotreba aviona i hidroaviona (da pretražuju prostor, otkrivaju brodolomce, navode brodove na njih, da izbacuju splavove, leteće čamce za spašavanje i sl.), za razliku od helikoptera, manje će i rjeđe doći u obzir.

LJUDSTVO U AKCIJI

Posade (plovnih sredstava, helikoptera, brodova, aviona) svih sredstava koja se upućuju na izvršenje zadatka spašavanje ljudskih života na moru treba da budu stručne i osposobljene za izvršenje tog zadatka. Od njih, posebno od komandanta i pilota, zahtijeva se precizno izvođenje manevra brodom (helikopterom) za prihvatanje brodolomaca. U svako doba dana i noći, bez obzira na stepen vidljivosti, stanje mora i vjetrova, taj manevar mora biti izveden brzo i uspješno. Nakon prijehva brodolomaca neko od članova posade (ili posebno ukrcani specijalista) treba da pruži prvu pomoć unesrećenom i da preko radio-stanice obavijesti kvalificiranim izvještajem prihvatnu stanicu na obali o stanju brodolomaca i daljnim mjerama koje će biti nužno provesti u njihovom interesu.

STANICA ZA SPASAVANJE

Pri razmatranju stanica na obali za pružanje pomoći i spašavanje brodolomaca treba poći od nekoliko principa.

1. Služba spašavanja ljudskih života na moru je ođvojena (u principu) od spašavanja brodova i imovine. (To, međutim, za naše uvjete ne bi trebalo da znači da u izvjesnim situacijama, npr. u spašavanju ljudi, ne bi uzeli učešća plovni objekti i kapaciteti Ustanove za plovne puteve. »Brodospasa«).

2. Služba spašavanja ljudskih života na moru ne može biti prepuštena situaciji (kad se dogodi nesreća). Ona se ne može zasnivati samo na tome da lučke vlasti posjeduju čamce za spašavanje ljudskih života i na tome da ako nisu u mogućnosti da akciju spašavanja izvrše svojim sredstvima, da se mogu obratiti bilo kom brodu (u plovitbi ili u luci) da to obavi uz efektivnu naknadu troškova.

Efikasno spašavanje ljudskih života na moru pretpostavlja cjelovito razvijene i dobro opremljene stanice za spašavanje.

3. Organizirana služba veze i javljanja (uključena u međunarodne veze za spašavanje) treba da bude razvijena i funkcionalna. Za naše potrebe ona treba da funkcioniira na plovnim područjima čija se središta mogu locirati u Pulj, Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku, Korčuli, Kumboru (Baru). Ti bi se centri, sa odgovarajućim lučkim kapetanijama i lučkim ustanovama, mogli smatrati osnovnom kosturom mreže stanica za spašavanje ljudskih života na moru.

4. Razvijen sistem svjetioničarske službe, naročito na najopasnijim mjestima, predstavlja ne samo element sigurnosti plovidbe već i element za upozorenje, objašnjavaње, praćenje, a ponekad i intervenciju u službi spašavanja ljudskih života na moru. On mora biti uključen u sistem rada cjelokupne tzv. sigurnosne mreže za zaštitu ljudskih života na moru.

5. Naseljena mjesta na obali i otocima, posebno oni objekti u njima na kojima se okuplja veliki broj ljudi uz obalu i na moru (kupališta, turistički i ugostiteljski objekti, i ne bi trebalo samo da budu osposobljeni za pružanje pomoći u tzv. svom rajonu već da obavještavaju i primaju obavještenja o stanju na širem području i da se po potrebi uključuju u akciju spašavanja po principu efikasnosti (tko brže može stići do mjesta udesa, odnosno da se uključe u akciju traženja nestalih). Dakle, potreba je da budu povezani sa najbližom obalnom stanicom za spašavanje, da s njom sinhronizirano rade.

6. Rasprostranjenost stanica za spašavanje na obali u principu pokriva čitavo morsko područje, s težištem na najugroženijim područjima i istovremeno udovoljava zahtjevima zaštite ugroženih ljudskih života bez obzira na to da li je do udesa došlo na privrednom, sportskom, turističkom ili ma kom drugom plovnom sredstvu ili avionu na ili nad tim područjima. Prema tome, stanice (punktovi) za spašavanje na obali objedinjuju i spašavanje aviatičara u obalnom moru.

7. Stanice za spašavanje se povezuju po potrebi i sa službom spašavanja u RM, naročito u pogledu obavještanja i javljanja i u slučajevima brze intervencije.

8. Stanice za spašavanje treba da budu posredno ili neposredno povezane sa odgovarajućim prihvatilištima za pružanje prve pomoći, ambulancama, bolnicama, sanitetskim i zdravstvenim ustanovama, kako bi svaki slučaj pojedinačno mogao odmah biti pravilno tretiran i kako bi se u većem broju nesretnih slučajeva izbjegle gužve i čekanje.

UVJETI ZA EFIKASNOST SLUŽBE

Kao bitno za organizaciju službe spašavanja ljudskih života na moru, dakle, može se uzeti:

— blagovremeno dobijanje obavještenja o nesreći;⁵
— postojanje dežurnog sredstva (čamca, helikoptera) koje na znak uzbune može odmah biti upotrebljeno;

— fleksibilnost organizacije da brzo od tzv. dežurstva pređe na punu mobilnost do onog stepena kako to zahtijeva situacija, ovisno o broju brodolomaca, težini i karakteru nesreće, odnosno njena sposobnost da uz minimalan utrošak energije i snage efikasno rješava manje i pojedinačne slučajeve;

— sposobnost izvršenja istrage i analize uzroka i posljedica nesreće (udesa), te preduzimanje mjera prema prekršiocima, odnosno odgovornima.

Efikasnost obalne službe spašavanja na moru mjeri se po tome koliko ona uz manje utroška i opterećenja društva uspijeva da izvrši svoje zadatke u svim slučajevima koji mogu dovesti do ugrožavanja života, na moru. Do toga može doći:

— uslijed elementarnih nepogoda, potresa, orkanskih vjetrova;

— uslijed potapanja brodova ili pada aviona zbog udesa li oštećenja u miru i ratu;

— prilikom iskakanja posade padobranom iz oštećenog aviona;

— uslijed upotrebe nuklearnog ili drugog oružja za masovno uništavanje i razaranja u ratu;

— uslijed raznih nesretnih slučajeva osoba koje se nalaze na moru, nad morem ili u njegovoj neposrednoj blizini (sve su češći slučajevi npr. pada putničkih motornih vozila u more).

Jedinica mjere efikasnosti utvrđuje se odnosom broja pozitivnih i negativnih rezultata za svaki slučaj posebno. Potpuno negativan rezultat dobija se ako nije došlo do intervencije snaga spašavanja, i obratno. Pun uspjeh intervencije daje pozitivan rezultat u cjelini. Najveća iskušnja za službu spašavanja na moru nastupaju u izuzetnim i u ratnim situacijama, posebno onda ako bi bila upotrebljena sredstva za masovno uništavanje i razaranja, pa se u osnovi efikasnost njene organizacije i funkcioniranja mora posmatrati u odnosu na ulogu i zadatke koje bi trebalo da ostvari u najtežim situacijama za pojedina područja mora uz našu obalu ili za cjelinu našeg morskog prostora.

NUŽNOST POSTOJANJA SLUŽBE

Faktori koji opredjeljuju nužnost postojanja suvremeno organizirane i opremljene službe spašavanja ljudi na moru u nas jesu:

- pomorska tradicija;
- intenzivan razvoj pomorstva;
- porast broja pomorskih saobraćajnica na Jadranu i sve intenzivniji promet;⁶
- porast broja zrakoplovnih veza i sve intenzivniji zračni promet iznad Jadrana i pomorskih centara;
- brz porast turističkog prometa;
- sve brži razvoj sportskih aktivnosti vezanih za more, masovnu upotrebu sportskih čamaca i jedrilica;
- opći razvoj zemlje, porast njenog bogatstva i u vezi s tim potreba za suvremenom organizacijom života, posebno zaštite ljudskih života;
- realizacija koncepcije općenarodne obrane, koja u civilnoj zaštiti ima stalan elemenat samoodbrane društva od elementarnih katastrofa u miru i njegove zaštite od razaranja, uništenja i teškoća stanovništva u ratu;
- obaveze koje proističu za SFRJ kao potpisnicu međunarodnih konvencija o zaštiti ljudskih života na moru;

— cjelokupan položaj, značaj i razvoj SFRJ kao pomorske socijalističke samoupravne zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

Svi navedeni faktori trajnog su karaktera, i s pravom se može očekivati da će njihovo djelovanje biti srazmjerno rastu i razvoju naših socijalističkih republika neposredno vezanih za more, kao i naše zemlje u cjelini.

ORGANIZACIONI OBLICI

Možemo odabrati više mogućih rješenja za organizaciju službe spasavanja, kao: a) stvaranje posebne profesionalne organizacije; b) povezivanje svih raspoloživih snaga i sredstava; c) stvaranje dobrovoljnih organizacija. Navedena mogućnost pod a) je veoma skupa, pod b) racionalna a pod c) nosi u sebi izvjesne elemente nesigurnosti. Možda jedno uspješno kombiniranje izloženih načina, sa težištem na b) i c), pruža najoptimalnija rješenja za naše uvjete.

U iznalaženju najadekvatnijeg organizacionog oblika (rješenja), službe za spasavanje ljudskih života na moru, kao jednog od elemenata civilne zaštite u sistemu općenarodne obrane, treba polaziti od slijedećih principa:

a) pravo je i dužnost općina i republika da, u skladu sa sistemom narodne obrane, svaka na svojoj teritoriji uređuje, organizira i rukovodi civilnom zaštitom;⁷

b) da služba spasavanja na moru, kao elemenat civilne zaštite, bude efikasna i ekonomična, dovoljno fleksibilna za potrebe u miru i ratu;

c) da se zasniva na razvijenoj mreži stanica i što većem broju učesnika povezanih međusobno preko središnjih stanica za pojedina uža obalna i morska područja, da surađuje sa odgovarajućim službama u građanstvu i u oružanim snagama (posebno RM);

d) da okuplja široku masu ljubitelja mora, pomoraca, sportista, spremnih i sposobnih da se odazovu za akciju spašavanja.

Vjerojatno bi se teško na našoj obali i otocima mogla naći općina (komuna) koja ne bi bila u stanju da postavi, na izloženim principima, zavisno od svojih mogućnosti i potrebe, neke neophodne elemente i pridonese organizaciji službe spasavanja ljudskih života na širem području. Tekuće društvene i političke promjene u našoj zemlji još u većoj mjeri akcentiraju značaj i potrebu samorganiziranja i samozaštite. Za to se stvaraju i sve povoljniji uvjeti prenošenjem ovlaštenja i materijalnih sredstava u radne organizacije i u osnovne organizame i društveno-političke organizacije. Istovremeno takav proces razvoja upućuje na međusobno povezivanje i dogovaranje svih zainteresiranih faktora da se služba spašavanja na moru na čitavom području SFRJ odvija efikasno i besprijekorno..

Takav trend razvoja, svakako, otvara i dvije nove mogućnosti. Prva leži u potrebi uključivanja velikog broja građana, njihovo dobrovoljno stupanje u organizaciju

službe spašavanja ljudskih života na moru. U tom pogledu svakako vrijedan primjer u zemlji imamo u gorskoj službi spasavanja. Kad je riječ o dobrovoljnom okupljanju ljudi, moramo se upitati: zar mi ne možemo u tom pogledu dostići druge razvijene pomorske zemlje? Spomenimo samo Francusku. Dobrovoljno društvo »Société Centrale de Sauvetage des Naufragés«, kojim rukovode isluženi pomorci, uz novčanu pomoć države i dobrovoljnim prilozima, postiže veoma dobre rezultate.⁸

Nema razloga da i u nas, kao elemenat civilne zaštite, ne razvijemo slične organizacije i društva i na dobrovoljnoj i dobrotvornoj osnovi. Neocjenjiv je značaj efikasnog funkcioniranja te službe u ratu, posebno treba podvući. Time, naime, realizacija koncepcije općenarodne obrane dobija jednu novu dimenziju, koja neposredno pridonosi stabilnosti sistema i u najtežim uslovima u miru i u ratu.

Druga mogućnost se ukazuje — posebno s obzirom na to što je Jadran usko more — u tome da se ta služba i aktivnost proširi kao elemenat suradnje sa susjednim pomorskim zemljama, u duhu međunarodne solidarnosti i pozitivne tradicije humanosti pomoraca.

* * *

Ovi načelni prilazi organizaciji službe spašavanja ljudskih života na moru, kao elementa civilne zaštite, daju dovoljno prostora da se putem svestrane studije pronađu najbolja organizaciona i tehnička rješenja. Zavisno od stepena ugroženosti pojedinih morskih područja, može se izvršiti podjela naše obale, uspostaviti stanice, razviti mreža osmatranja, obavještanja i prihvatanja, dimenzionirati snage i sredstva, izvršiti potrebnu obuku i specijalizaciju, te rutinsko upoznavanje za izvršavanje svih potrebnih radnji, od trenutka dobijenog objavještenja o potrebi intervencije spasilačkih snaga do punog i uspješnog okončanja akcije spašavanja.

Kako na naše obalno more u miru i ratu gledamo kao na jednu cjelinu, to će svakako, biti pitanja iz oblasti spašavanja ljudskih života na moru koja će se rješavati i ujednačavati dogovorom predstavnika zainteresiranih socijalističkih republika, kao i onih koji će na saveznom nivou, putem koordinacionog (ili nekog sličnog tijela), biti od interesa za funkcioniranje civilne zaštite u cjelini.

Vrijedno je napomenuti da elemente integrirane službe spašavanja na moru možemo naći i u oslobodilačkom ratu na moru, poznate, pored ostalog, i po tome što je spasila živote mnogim avijatičarima savezničkih zrakoplovnih snaga.

Konkretan odgovor na pitanje kako postaviti službu spasavanja ljudskih života na moru, kao elemenat civilne zaštite u sistemu općenarodne obrane, naći ćemo u mjeri kojoj će svaki subjekt, nosilac prava i dužnosti našeg samoupravnog društva, na svom nivou, prema svojim interesima i mogućnostima, saobrazno zajedničkim trajnim interesima i potrebama u miru i ratu ne samo formalno već i stvarno ugraditi u svakodnevni život i praksu ljudske i materijalne snage⁹ sposobne da efikasno obave tako važan i nadasve human zadatak i obavezu.

¹ Članak predstavlja nešto skraćen rad pripremljen za simpozijum »Spasavanje ljudskih života i preživljavanje na moru i priobalju« (Hvar).

² Službeni list SFRJ, br. 39/64, u čl. 16.

³ Na str. 338, Pravilo 15.

⁴ Republički sekretarijat za privredu, odnosno Uprava za pomorstvo SR Hrvatske za 1969. g. raspolagala je za te svrhe iznosom od 10.000 novih dinara.

⁵ Obavezna služba osmatranja i javljanja stanicama (prvo lučkoj ispostavi) za spašavanje.

⁶ U toku 1970. samo su naša broderska poduzeća prevezla 3.732.000 putnika, a od toga na trajektno veze otpada 28 odsto (Bilten Udruženja pomorskog brodarstva Jugoslavije, Beograd, 1971).

⁷ Ustavni amandman XXXIX.

⁸ U razdoblju od 1866. do 1955. godine društvo je spasilo 24.713 ljudskih života na moru.

⁹ Dogovorno i normativno uvrđiti i regulirati: uspostavljanje službe spašavanja (mreže sistema), zamisao i način realizacije, obaveze komuna, republika i sportskih organizacija, pojedinaca, nadležnosti organa vlasti, odrediti i predvidjeti objekte, sredstva uključujući i helikoptere i lebdjelice, stručno ljudstvo, te mjere finansijskog i materijalnog karaktera i dr.